

מִרְן הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה שְׁטֵרנבוֹךְ שְׁלִיט"א – רַאב"ד יְרוּשָׁלַיִם יְמֵי הַחֲנוּכָה

המצוות, הוא מקיימם מתוך שמחה והתלהבות, ומתקדש על ידי המצוות הללו, וכמו שאנו אומרים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו".

מלחמת היוונים הוא שישראל לא ילמדו את התורה כתורת ה' והנה בגמ' במגילה (ט' א') איתא "מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסן בשבעים ושנים בתים, ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם", ומבואר בזה שהיוונים העריכו מאוד את התורה, שביקשו להבין את התורה ולצורך זה קראו לע"ב חכמי התורה כדי לקבל תרגום מדויק של התורה, ומעתה יש להבין למה לחמו כל כך בתורה וגזרו גזירות לבטל את התורה מישראל, והרי הם עצמם העריכו מאוד את התורה.

ונראה שכל גזירת היוונים היה שישראל לא ילמדו את התורה כחכמה אלוקית, אבל לא היה להם התנגדות שילמדו את התורה כשאר חכמות, ומשום שוודאי הבינו שכמו שיש לכל אומה ספר משפטים ותקנות לשמור על הסדר במדינה, כמו כן גם לעם ישראל ראוי להחזיק תורה שיש בה משפטים הגונים ששומרים על קיום הסדר בעם ובמדינה, והם גם הבינו שתורת ישראל היא תורה מיוחדת המלאה חכמה, אבל לחמו במה שעם ישראל מקיימים את התורה מתוך עניין של "דת" וקשר לקב"ה, ולומדים את התורה כחכמה אלוקית שמתקשרים על ידי בקב"ה ואינם לומדים את התורה כסטודנטים שכל מטרתם הוא רק להשיג חכמה, ודבר זה לא היו יכולים היוונים לסבול, ומשום שהם היו כופרים גמורים שכפרו בכל דבר רוחני ולכן לחמו במה שישראל מקיימים את התורה כעניין של "דת" וקשר לקב"ה.

ובזה יבואר מאוד דקדוק נוסח על הניסים - "להשכיחם תורתך", דעיקר גזירתם הוא שעם ישראל ישכחו שהתורה הקדושה היא "תורתך" והיינו תורת ה', וילמדו את התורה כשאר חכמות, וכן הקפידו להעבירם מחוקי רצונך, והיינו שלחמו דווקא על ה'חוקים' שאינם מובנים ע"פ שכל אלא אנו מקיימים אותו משום שכן ציווה הבורא יתברך, אבל מה שמובן גם ע"פ שכל של הגויים וכמו המנוחה יום אחד בשבוע, או לשלם שכר פועלים בזמן, או לא להונות חבירו וכיו"ב, לזה לא התנגדו היוונים כלל.

היוונים היו כופרים בקב"ה וגם את הניסים לא תלו בקב"ה ובזה נראה לבאר היטב את עומק התקנה לפרסם את הנס בחנוכה, דהנה נתבאר שהיוונים לחמו בכל עניין של "דת", ועומק הדברים הוא שהיוונים לא הסכימו לקבל את המושג "אמונה", אלא הסכימו לקבל רק דבר המוכח עפ"י המדע, ולכן לחמו ב"דת" ובקשר לקב"ה, כיון שהכחישו את המציאות שיש בורא לעולם, וטענו שכל הבריאה היא רק טבע ומנהגו של עולם, וגם את הניסים הגדולים הם פירשו שאין זה יד ה' אלא רק "מקרה חריג", ומעתה נראה שזהו עומק תקנת חז"ל שבחנוכה נפרסם את הנס ונכריז שהניסים הם מהקב"ה, שבהם אנו עוקרים את שיטת היוונים, שהם הלא טענו שהכל הוא טבע, ואנו עוקרים את השפעתם ומכריזים לעומתם שהניסים אינם "מקרה חריג" בעלמא אלא הם מעשי ה', ואנו מודים לקב"ה ומשבחים אותו על ניסיו.

ולדאבוננו גם בזמנינו הפושעים בארץ ישראל חומקים מלתלות את כל הניסים ביד ה', שאע"פ שהם מוכרחים להודות שיש לנו הרבה ניסים גלויים, אבל הם לא מפרטים מי עשה את הניסים ועבור מי עשאו. וסיפר לי בעל "שרידי אש" הגר"י ווינברג זצ"ל שבערך כחמישים שנה קודם מלחמת העולם, הייתה אסיפה בברלין שבגרמניה בהשתתפות מלומדים ופרופסורים רבים שרובם שנו ופירשו, ודנו על תורה שבע"פ מי מסר לנו את התורה, והחליטו שהתורה וודאי אינה מעשה בני אדם כלל, **שלא שייך לומר שחכמה גדולה ועמוקה כל כך היא מעשי בני אדם,** אבל לא הסכימו לומר שזה הקב"ה, אלא פירשו שזה לא מאדם, והביאור בזה הוא, שאם יודו שהתורה היא מהקב"ה אז הם יתחייבו לשנות דרכם, ולכן אע"פ שהיה מוכח אצלם עפ"י שכל שאי"ז מעשי בני אדם, **מ"מ לא הסכימו להודות שזהו מהקב"ה כדי שיוכלו להמשיך ליהנות מתאוות והנאות העולם הזה.**

יישוב קושיית הבית יוסף – כל הטבע הוא נס

והנה ידועה קושיית הבית יוסף (או"ח סי' תר"ע) למה תקנו חז"ל שמות ימי חנוכה, והלא בלילה הראשון לא היה צריך את הנס, שהרי היה

בימי החנוכה צריך לעורר על כמה דברים, ונקדים לעורר על לימוד התורה הנרמז בהדלקה וכמוש"כ (משלי ו' כ"ג) "כי נר מצווה ותורה אור".

כח התורה וגודל השפעת גדולי התורה עם העם

בגמ' בב"ב (ג' ב') מבואר שלא נשאר שום זכר מכל בית חשמונאי, שכל צאצאיהם נכרתו מהעולם, (עיי"ש בגמ' "כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, דלא אישתיירא מיניהו אלא ההיא ינוקתא, וההיא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא"), ויש לתמוה למה נענשו בית חשמונאי בעונש נורא כזה שנמחה שמם וזכרם לגמרי, והרי הם היו קדושים וחסידי עליון, ולחמו את מלחמת ה' במסירות נפש, ולמה נענשו שכל צאצאיהם יימחקו מהעולם עד שלא נשאר מהם זכר כלל.

והרמב"ן בפרשת ויחי פירש בזה (בראשית מ"ט י') שנענשו על שמלכו בישראל ועברו על מה שכתוב בתורה "לא יסור שבט מיהודה", והיינו שהמלוכה שייך רק לשבט יהודה, והם שמלכו אע"פ שהיו כוהנים, נענשו על זה בעונש נורא שיימחה שמם וזכרם.

אולם עדיין יש לתמוה, שהרי וודאי מה שצדיקים וקדושי עליון אלו החזיקו במלוכה לא היה מפני תאוות הכבוד והשררה אלא וודאי מלכו לצורך קיום הדת כדי שיוכלו להשפיע על העם ולכוף אותם לקיים את דיני התורה, וא"כ שוב קשה למה מגיע להם עונש נורא זה, והרי מלכו כדי להרבות כבוד שמים בעולם ולכוף את ישראל על דיני התורה.

אמנם האמת יורה דרכו שהתביעה עליהם הוא על שעזבו את התורה כדי לפעול בכח המלכות, ומשום שזהו טעות גדולה, שהאמת היא שאדרבה דווקא על ידי כח התורה השפיעו גדולי התורה על עם ישראל ושינו את חייהם, **והגע עצמך, הלא רבינו החזו"א זצ"ל לא היה לו שום שררה אלא רק למד תורה, ומ"מ הפך לגמרי את כל בית ישראל, שהרבה ישיבות וכוללים נפתחו בהשפעתו, והרבה משפחות התקרבו לתורה בהשפעתו, והקים את מצוות שמיטה בארץ ישראל ועוד כמה עניינים וכח"ה וכדו', וכל זה הוא רק מכח התורה,** שמלך וודאי לא היה יכול לפעול בכח מלכותו כל כך הרבה.

ונראה שזהו התביעה על החשמונאים - שהם הלא היו גדולי התורה בדורם, והיו יכולים לפעול בכח התורה הרבה יותר ממה שפעלו בכח המלכות הן באיכות והן בכמות, ולכן נענשו בעונש נורא כזה, שהקב"ה מדקדק עם צדיקו כחוט השערה, ומשפטי ה' תהום רבה.

ומה שנענשו דווקא בעונש זה שנמחה שמם וזכרם, נראה דכיון שכתר תורה עולה על כתר מלוכה, והם העדיפו את כתר המלוכה על פני כתר תורה, נענשו שהמלוכה לא תישאר בידם, ולכן הכרית מהם הקב"ה את כל צאצאיהם כדי שהמלוכה תיפסק מהם לדורות.

ועלינו ללמוד מזה כמה חשובה היא כח התורה, שדווקא על ידי כח גדולי התורה אנו יכולים לפעול הרבה באיכות ובכמות, וזהו עיקר החובה היום לגדל תלמידי חכמים גדולי תורה שרק על ידם נזכה לסייעתא דשמיא וישועה, וכמוש"כ שהשפעת כח התורה רבה ועצומה יותר מכל השפעה של כל שאר ההשתדלויות שבעולם.

ויש להסביר לבני תורה את גודל מעלתם וזכותם כדי שלא ימירו את התורה בהתעסקות בשתדלנות להשפיע על ידי כח מלכות, וכן להסביר להורים את גודל הזכייה שלהם על שבנם או חתנם עוסקים בתורה, שאין לך זכות כמוהו, שלימוד התורה מאיר לעוסקים בה ולכל העולם כולו, והוי מרגלא בפומיה דרבינו החזו"א זצ"ל "מאיכות יוצא כמות, אבל מכמות לא יוצא איכות".

התורה מדליקה אש ההתלהבות אצל האדם בקיום המצוות

והנה חנוכה הוא זמן המיוחד לעסק התורה, שהדלקת הנרות רומז על הדלקת אור התורה וכמוש"כ (משלי ו' כ"ג) "כי נר מצווה ותורה אור", וביאור העניין נראה שהתורה היא האש שמדליק את החשק וההתלהבות בקיום המצוות, וזהו כוונת הפסוק "כי נר מצווה" - שהמצוות לבד בלא התורה הם עדיין רק בגדר נר שלא הודלק עדיין, כי בלא לימוד התורה האדם מקיים את המצוות בלא התלהבות ואש דקדושה אלא מתוך הרגל וכמצוות אנשים מלומדה, אבל "תורה אור" - שהתורה היא האש שמדליק את התלהבות האדם בקיום המצוות, ומפני שכשאדם לומד תורה הוא מתקדש על ידיה, ואז כשהוא מקיים את

אזי השמן שנשאר היה נפסל להדלקה ליום המחרת מדין מותר השמן שדינו כדשן.

ונמצא לפי"ז שבאמת בלילה הראשון היה נס עצום - שלא כלה אפילו טיפה מן השמן שהניחו במנורה, וכמו כן בלילה השני חזר אותו הנס שלא כלה אפילו טיפה מהשמן, וכן הלאה בכל לילה ולילה, אמנם כל זה הוא רק בשבעה לילות הראשונים, אבל בלילה השמיני כבר לא היה צריך נס זה כלל, [שגם אם השמן יתכלה קצת ויפסל מותר השמן, הרי יש כבר שמן אחר עבור היום התשיעי], ומעתה יש להבין למה ציוו חז"ל להדליק נר חנוכה ביום השמיני, והלא לא היה בו נס כלל. ונראה שהטעם בזה הוא ע"ד שנתבאר לעיל שימי החנוכה נתקנו להורות שגם הטבע הוא נס, ולכן תיקנו את היום השמיני אע"פ שלא היה בו נס כדי להורות שגם הטבע הוא נס תמידי, ואין שום חילוק בין טבע לנס.

וזהו הטעם שהיום השמיני של חנוכה הוא יום מיוחד ומעלתו גדולה מאוד, ומפני שמעידים בזה שהטבע הוא גם נס, ולכן מקובל שזהו זמן מסוגל לישועה למי שעפ"י הטבע נראה שאין לו רפואה או פרנסה או זש"ק, והיינו מפני שהיום השמיני שיסודו הוא להורות שגם הטבע הוא נס, אפשר לזכות לנס למעלה מדרך הטבע כיון שאנחנו מגיעים להכרה שבאל"ה אין שום חילוק בין טבע לנס.

מעלת ימי החנוכה

אמרו חז"ל (במדר"ר ט"ו ו') "למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכה הנשיאים, לפי שכשראה אהרן את חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חיך שלך גדולה משלהם, שהקרבות כל זמן שבהמ"ק קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו", ע"כ.

וצ"ב שהרי גם המנורה נתבטלה לאחר חורבן בית המקדש, ומהו שאמרו שהמנורה קיימת לעולם, וביאר בזה הרמב"ן (במדר פרק ח ב') שהכוונה היא למצוות הדלקת נר חנוכה שנוהגת גם לאחר חורבן בית המקדש, ובזה ניחם הקב"ה את אהרן הכהן, שהוא זכה במנורה שאינה בטלה לעולם, ומשום שגם לאחר חורבן בית המקדש ממשיכים להדליק את המנורה בחנוכה.

ומבואר בדבריו מהו גודל מעלת הדלקת נרות חנוכה - שנחשב כמו הדלקת המנורה בבית המקדש, אולם הדברים צריכים ביאור רב, דלכאורה מהו השייכות בין המנורה שבבית המקדש להדלקת נרות חנוכה שבכל דור, והרי בבית המקדש היה זה עבודה ככל העבודות, ואילו הדלקת נרות חנוכה על ידינו בכל דור היא מצווה אחרת לגמרי שנתקנה על ידי חז"ל.

והנראה בזה, בהקדם מה שיש לבאר עוד בשביל מה נצרך כלל הנס דפח השמן, והלא קיי"ל (רמב"ם פ"ד מביאת המקדש ה"ז) דטומאה דחוייה בציבור [והיינו שקרבן ציבור מקריבים אפילו בטומאה], וא"כ למה הוצרכו כלל לנס, והלא היו יכולים להדליק גם בשמן טמא שהרי טומאה דחוייה בציבור, וידוע לבאר בזה, שכיון שהחשמונאים חינו את המנורה וחדשוה, לא רצו לעשותו בטומאה, שכשמעמידים דבר חדש צריך לעשותו דווקא בטהרה ובשלמות.

ומעתה נוכל לבאר את דברי הרמב"ן הנ"ל, דהנה מבואר בספרים שהשפעת הקדושה של ימים נוראים נמשך להאיר עד חנוכה, ומחנוכה והילך נפסק השפעת הימים נוראים וצריך לחדש את העבודה על ידי האור שמאיר בחנוכה, ומעתה נראה שלכן הנר מצווה דחנוכה הוא גם כעין החינוך שהיה במנורה, שכמו שהחשמונאים חינו את המנורה בטהרה, כן גם אנחנו מחדשים ומחנכים את עבודת ה' בכל שנה בחנוכה.

והדרך לחנך את עבודת ה' בחנוכה, הוא על ידי שנקבל על עצמינו עול תורה בהדלקת הנרות, ואז בהדלקה אנו מאירים את אור התורה וכמוש"כ (משלי ו' כ"ג) "כי נר מצווה ותורה אור".

והקב"ה יזכנו לקיים מצוות חנוכה כהלכתה, וכבר אמרו חז"ל (שבת כ"ג ע"ב) "הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים", והשי"ת יעזרנו שזוכה לבניין בית המקדש במהרה בימינו, ונדליק שם נרות המנורה.

ניתן לקבל את המאמר השבועי בכל שבוע בדוא"ל, להצטרפות -

david052711@okmail.co.il

ניתן לקבל את מאמרי מרן שליט"א בספרדית באימייל zglibrosdejudaismo@gmail.com

לתרומות להוצאת הגיליון יש להתקשר למספר 0527110992

מספיק שמן בפח עבור יום אחד, ונמצא שלא היה נס אלא בשבעת ימים בלבד.

ונראה ליישב בזה, שאם היינו עושים רק ז' ימים חנוכה אבל על היום הראשון שהיה ע"פ הטבע לא היינו עושים זכר דחנוכה, היה משמע מזה שהטבע אינו נס אלא מנהגו של עולם, וזהו נגד כל יסודות האמונה וכמוש"כ הרמב"ן בסוף פרשת בא (שמות י"ג ט"ז) וז"ל 'שאינו לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם', ולכן אדרבה, אנו עושים ח' ימים חנוכה כדי להורות שגם היום הראשון הוא נס ואין שום טבע בעולם, וזהו עיקר עניינם של ימי החנוכה - שנלמד ממה שדלק השמן שבעה ימים שלא כדרך הטבע, שגם ביום הראשון שהשמן דלק כדרכו אי"ז טבע ומנהגו של עולם אלא נס, וכמוש"כ הרמב"ן (סוף פרשת בא) 'מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים', והיינו שאין שום חילוק בין טבע לנס, אלא שהטבע הוא נס תמידי ולכן איננו מתפעלים מזה כיון שהתרגלנו לזה מקטנות, והנ"ס הוא דבר נדיר היוצא מכלל הניסים שהטבע הקב"ה בעולמו.

אם ימי החנוכה הם על נס פח השמן או על נס המלחמות

והנה בגמ' בשבת (כ"א ע"ב) איתא "מאי חנוכה וכו', כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים".

והרי מבואר בדברי הגמ' שעיקר ימי החנוכה נתקנו על נס פח השמן, דהגמ' לא הזכירה כלל את נס המלחמה שמסר הקב"ה רבים ביד מעטים, ויש להקשות שלעומת זאת בנוסח "על הניסים" נראה שכל עיקר ימי החנוכה נתקנו על רק על נס המלחמה ולא על נס פח השמן, שהרי כל עיקר נוסח על הניסים הוא על רק על המלחמה, ולא נזכר שם כמעט נס פח השמן אלא רק ברמז בסופו שאומרים "ואח"כ באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכליך וטיהרו את מקדשיך", ולכאורה זהו סתירה גלויה בין דברי הגמרא לנוסח התפילה.

והנראה ליישב בזה, דהנה ישנו חילוק גדול בין נס פח השמן לנס הניצחון במלחמה, שנס פח השמן היה נס למעלה מכל מערכות הטבע - שהשמן לא כלה אע"פ שדלק כל הלילה, והיה ניכר לכל שזהו מעשי ה' בלא אפשרות כלל לתלותו במעשי בני אדם, אבל נס הניצחון לעומת זאת, היה נס בתוך מערכות הטבע, שאע"פ שהיה נס גדול שניצחו חלשים ומעטים את הגיבורים המרובים, אבל עדיין הנס נעשה באמצעות מעשי בני אדם, והכופרים היו יכולים לתלות את הנס בלוחמים ולשבח אותם שהם גיבורים - וכמו שאכן החופשיים בזמנינו אומרים שהמכבים היו גיבורים, אבל כאשר עשה הקב"ה את נס פח השמן לאחר ניצחון המלחמה שהיה בהכרח מעשה ה', אז נסתתמה טענת הכופרים, והודו כולם שגם נס הניצחון הוא מיד ה'.

ומעתה יתיישב היטב דאין שום סתירה בין הגמ' בשבת לנוסח על הניסים, ומשום שחכמי הגמ' ביארו איזה נס היה שבעבורו נתקנו ימים אלו לימי הלל והודאה, וע"ז ביארו שימים אלו נתקנו עבור נס פח השמן, ומשום שבלא נס פח השמן, לא היו מתקנים חנוכה עבור נס הניצחון, כיון שאז היו תולים את הנס במכבים ולא בקב"ה, ורק על ידי נס פח השמן נתקנו ימים אלו לימי הלל והודאה, אבל בנוסח "על הניסים" שעיקרו הוא חיוב הודאה לקב"ה בזה אנו מזכירים בעיקר את נס המלחמה, ומשום שכלפי חיוב ההודאה, וודאי עיקר חיובינו להודות הוא על נס המלחמה שעל ידו ניצלו כל בית ישראל מכל רדיפות היוונים, אבל נס פח השמן לא היה בו "הצלה" לעם ישראל, ולכן כמעט שלא נזכר נס זה בנוסח על הניסים.

מעלת יום "זאת חנוכה"

והנה יש להתבונן בנס העצום במה שדלקה המנורה כל שמונה ימים מפח שמן אחד, דהנה קיי"ל (מנחות פ"ח ע"ב) "נר שכבתה, נידשן השמן נידשנה הפתילה", והיינו שנר מהמנורה שנכבה באמצע הלילה ונשאר בו שמן שלא כלה עדיין, נפסל השמן שנשאר להדלקה כיון שדינו כדשן, ומעתה יש ללמוד מזה מהו גודל נס חנוכה, שבכל לילה לא כלה אפילו קצת מהשמן, ומשום שאם היה כלה מקצת השמן,